

Putokaz izmjene nacionalnog zakonodavstva i pravosudne prakse ujednačavanja sudskih odluka

- tumačenje presude *Hann-Invest*

■ **doc. dr. sc. NIKA BAČIĆ SELANEC***
dr. sc. DAVOR PETRIĆ*

Presuda *Hann-Invest* izazvala je veliki interes stručne javnosti i u Informatoru broj 6846-6847 pisali smo o toj temi sa sudskog stajališta. U ovom članku autori će detaljno protumačiti i pojasniti argumente Suda Europske unije izložene u presudi *Hann-Invest*, kojom je hrvatski mehanizam ujednačavanja sudske prakse putem sudaca evidentičara te obvezujućih pravnih stajališta sjednica sudskih odjela proglašen suprotnim pravu EU-a. Također će raspraviti o promjenama u organizaciji i funkcioniranju hrvatskog pravosuđa koje presuda *Hann-Invest* zahtijeva, u cilju doprinosa aktualnoj stručnoj raspravi o izmjenama i prilagodbama primjenjivog zakonodavstva i sudske prakse.

1. UVOD

Svrha je ovog rada doprinijeti gorućoj raspravi koja se vodi na hrvatskoj pravnoj sceni povodom presude koju je 11. srpnja 2024. donio Sud Europske unije (u nastavku teksta: Sud EU), u spojenim predmetima C-554/21, C-622/21 i C-727/21 *Hann-Invest*.¹ Kao što je čitateljima već poznato, presudom *Hann-Invest* je hrvatski mehanizam ujednačavanja sudske prakse putem sudaca evidentičara te obvezujućih pravnih stajališta sjednica sudskih odjela proglašen suprotnim pravu Europske unije (EU), konkretno kriterijima neovisnosti pravosuđa koje, kao jamstvo učinkovite pravne zaštite, od država članica zahtijeva članak 19. Ugovora o Europskoj uniji (u nastavku

teksta: UEU). Svi su dosadašnji komentari presude jednoglasni, od političkih,² pravosudnih,³ stručnih⁴

* Katedra za europsko javno pravo Sveučilište u Zagrebu – Pravni fakultet.

¹ Spojeni predmeti C-554/21, C-622/21 i C-727/21 *Hann-Invest* ECLI:EU:C:2024:594.

² Ministarstvo pravosuđa, uprave i digitalne transformacije Republike Hrvatske, 'Ministar Habijan o odluci Suda EU: Analizirat ćemo odluku i pristupiti izmjenama – ključno je da građani imaju pravnu sigurnost' (11. srpnja 2024.). Dostupno na: <https://mpudt.gov.hr/vijesti/ministar-habijan-o-odluci-suda-eu-analizirat-emo-odluku-i-pristupiti-izmjenama-kljucno-je-da-gradjani-imaju-pravnu-sigurnost/28373> - posjećeno 22. kolovoza 2024.

³ Vrhovni sud Republike Hrvatske, 'Sudbena vlast Republike Hrvatske provest će odluku Suda Europske unije, no očekuje se povećanje suprotnih sudskih odluka' (11. srpnja 2024.). Dostupno na: <https://www.vsrh.hr/sudbena-vlast-republike-hrvatske-provest-ce-odluku-suda-europske-unije-no-ocekuje-se-povecanje-suprotnih-sudskih-odluka.aspx> posjećeno 22. kolovoza 2024.

⁴ Željko Pajalić, 'Kraj evidencije sudske prakse? U povodu presude Suda Europske unije u predmetima C-554/21, C-622/21 i C-727/21' (Informator, 25. srpnja 2024.). Dostupno na: <https://informator.hr/strucni-clanci/kraj-evidencije-sudske-prakse?hls=> - posjećeno 22. kolovoza 2022.

ili akademskih:⁵ *Hann-Invest* zahtijeva temeljite promjene u funkcioniranju čitavog mehanizma, prije svega kroz skor i već najavljenom izmjeni Zakona o sudovima i Sudskog poslovnika. U ovom je trenutku najvažnije pitanje kakve točno promjene slijede, a jednako je važno imati na umu kako su, uz izmjene samog nacionalnog zakonodavstva, nužne i dubinske promjene pravosudne prakse, odnosno ustaljenih i dugotrajnih obrazaca postupanja svih relevantnih aktera unutar pravosudnog sustava. Kako bismo pojasnili kakav je doseg, ali i karakter izmjena zakonodavstva i prakse uopće nužan iz perspektive prava EU-a, i time doprinijeli stručnoj raspravi oko *Hann-Investa*, u ovom ćemo tekstu detaljno protumačiti i pojasniti argumente Suda EU-a izložene u presudi, imajući u vidu temeljne vrijednosti i specifičnosti funkcioniranja europskog pravnog poretka koje će, kao dio tog sustava, morati usvojiti i hrvatsko pravosuđe. Sveobuhvatno razumijevanje ove odluke, kao i njezinog dosega, temeljnih problema i izazova koje postavlja za hrvatsko pravosuđe ključno je za razdoblje konsolidacije koje nam slijedi.

2. NADLEŽNOST, NADREĐENOST I OKVIR SURADNJE

Prije detaljnijeg ulazanja u analizu presude, valja napomenuti kako alternativa usuglašavanju hrvatskog mehanizma ujednačavanja sudske prakse sa zahtjevima Suda EU-a ne postoji. Iako je ustrojstvo pravosuđa, kao što navodi i sam Sud EU-a, načelno u nacionalnoj nadležnosti, države članice su pri izvršavanju te nadležnosti obvezne poštovati pravo EU-a i posebice minimalne kriterije učinkovite pravne zaštite koje od njih zahtijeva UEU.⁶ Nacionalno pravo možda samostalno uređuje ustrojstvo sudbene grane vlasti, no europsko pravo tom uređenju postavlja vanjski okvir, granice koje ne smije prijeći. Nacionalna je suverenost, u tome smislu, ograničena supranacionalnim i nadređenim odredbama europskog prava, odnosno člankom 19. UEU-a kako je on protumačen od Suda EU-a u *Hann-Investu*. Od donošenja te presude, svaki se nacionalni sudac može izravno pozvati na članak 19. UEU-a kako bi ostavio po strani suprotno nacionalno pravo,⁷ otklanjajući prekomjerne ovlasti suca evidentičara i obveznost pravnih shvaćanja

sjednica odjela u donošenju konačnih odluka u predmetima koji su im dodijeljeni u rad, bez da prethodno moraju pričekati izmjene nacionalnog zakonodavstva odnosno poslovnika. Zbog zaštite pravne sigurnosti, navedene bi akte svejedno trebalo što prije izmijeniti i uskladiti sa zahtjevima Suda EU-a, a u tom je smislu dobrodošla i najava predsjednika Vrhovnog suda RH, da će u najskorijem roku donijeti potrebne odluke o provedbi *Hann-Investa* u organizaciju i rad hrvatskih sudova, dakako unutar organizacijske ovlasti kojom raspolaže.

U svakom slučaju, nadređenost prava EU-a podrazumijeva da je manevarski prostor Hrvatske u izmjenama i dopunama zakonodavstva i pravosudne prakse ograničen. Istovremeno je osmišljavanje novog sustava uvelike i olakšano. U okviru same presude, primjenjivi pravni standardi vrlo su detaljno navedeni. Presuda Suda EU utoliko je specifična, jer za razliku od brojnih drugih odluka istoga Suda EU-a s oštrim osudama povreda neovisnosti sudstva usmjerenih protiv država s problematičnim dosjeom kršenja vladavine prava poput Poljske, Mađarske ili čak Rumunjske, u slučaju Hrvatske Sud EU-a upotrebljava jasan, ali izuzetno kolegijalan i konstruktivan ton. Sud EU-a je svoju obvezu pravosudne suradnje u *Hann-Invest* vrlo ozbiljno shvatio, i ispunio. Presuda precizno objašnjava koji su standardi sudske neovisnosti krucijalni u pravu EU-a, kako hrvatsko zakonodavstvo odnosno praksa od njih odstupaju, ali i kako se točno ustrojstvo službi evidencija, kao i ujednačavanja sudske prakse putem već postojećih procesnih, a ne izvanprocesnih, mehanizama može usuglasiti s europskim standardima. Putokaz je tu, samo ga treba razumjeti i precizno iščitati, što ćemo u ostatku ovog teksta pokušati i učiniti.

3. ANALIZA PRESUDE

U početnim dijelovima presude u kojima se bavio procesnim pitanjima, Sud EU-a je nedvojbeno uspostavio svoju nadležnost i ocijenio zahtjeve za prethodnom odlukom dopuštenima, odnosno nužnima za konačno rješenje predmeta pred nacionalnim sudom. Iako kriju mnoge zanimljivosti iz aspekta prava EU-a, navedeni su nam dijelovi presu-

Od donošenja presude *Hann-Invest*, svaki se nacionalni sudac može izravno pozvati na članak 19. Ugovora o funkcioniranju Europske unije kako bi ostavio po strani suprotno nacionalno pravo, otklanjajući prekomjerne ovlasti suca evidentičara i obveznost pravnih shvaćanja sjednica odjela u donošenju konačnih odluka u predmetima koji su im dodijeljeni u rad, bez da prethodno moraju pričekati izmjene nacionalnog zakonodavstva odnosno poslovnika

za ljudska prava u Strasbourgu (u nastavku teksta; ESLJP). Riječ je o dva aspekta, vanjskom i unutarnjem, odnosno neovisnosti i nepristranosti sudstva. Vanjski segment podrazumijeva samostalnost sudačke funkcije i njihove neovisne prosudbe, bez ikakvog hijerarhijskog ili podređenog odnosa sudaca, primanja naloga ili uputa, vanjskih utjecaja ili pritisaka koji mogu utjecati na sudske odluke; dok unutarnji aspekt odnosno zahtjev nepristranosti teži osigurati jednaki odmak sudaca od stranaka spora o kojem odlučuju i njihovih interesa. I konvencijski i EU standardi u osnovi se svode na kriterij percepcije – cilj je obiju navedenih dimenzija organizirati pravosuđe tako da se (među ostalim, i

de u zadane svrhe ovog članka manje važni i zasigurno će biti predmetom neke kasnije detaljnije analize.

Nakon početnih procesnih postavki, Sud EU-a ulazi u meritum presude i detaljno razlaže primjenjivu sudske doktrinu, načelno pojašnjavajući koje kriterije neovisnosti sudova u pružanju učinkovite pravne zaštite od država članica očekuje članak 19. stavak 1. UEU-a. Pri tom po prvi put navodi i kako se taj članak tumači u odnosu na unutarnju sudske neovisnost koja je hrvatskim mehanizmom ujednačavanja sudske prakse kroz suce evidentičare i sjednice odjela dovedena u pitanje.

Svoju analizu Sud EU-a započinje jasnom napomenom o nadređenosti europskog prava – sva nacionalna pravila i prakse koji imaju za cilj osigurati ujednačenost sudske prakse i pravnu sigurnost (koja je i sama važan element vladavine prava) moraju biti usklađeni sa zahtjevima koji proizlaze iz članka 19. stavka 1. UEU-a.⁸ Ostatak se doktrinarne analize svodi na piramidalno nizanje triju (međusobno uvjetovanih i isprepletenih) argumenata, postavljajući temelje za kasniju procjenu hrvatskog mehanizma: zahtjev neovisnosti, 'zakonom prethodno ustanovljen' sud te načelo kontradiktornosti.

Što se tiče baze argumenta, Sud EU-a podsjeća na svoju ustaljenu praksu o neovisnosti nacionalnih sudova (u širem smislu), koja se uvelike podudara s konvencijskim kriterijima i s praksom Europskog suda

⁵ Alan Uzelac, 'Što nakon *Hann-Investa*? Posljedice odluke Suda EU-a na domaći sustav ujednačavanja sudske prakse' (IUS-INFO, 23. srpnja 2023.). Dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/sto-nakon-hann-investa-posljedice-odluke-suda-eu-a-na-domaci-sustav-ujednacavanja-sudske-prakse> - posjećeno 22. kolovoza 2024. EU-a na domaći sustav ujednačavanja sudske prakse' (IUS-INFO, 23. srpnja 2023.). Dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/sto-nakon-hann-investa-posljedice-odluke-suda-eu-a-na-domaci-sustav-ujednacavanja-sudske-prakse> - posjećeno 22. kolovoza 2024.

⁶ Vidi t. 44. presude *Hann-Invest*.

⁷ Vidi presudu Suda EU-a u Predmetu C824/18 A.B. i dr. ECLI:EU:C:2021:153, t. 146, kojom je potvrđeno kako članak 19. UEU-a ima izravan učinak i svaki se sudac na njega može pozvati kako bi uspostavio nadležnost za odlučivanje u predmetu te zaštitio vlastitu neovisnost.

⁸ *Hann-Invest*, t. 48.

pravilima o sastavu sudačkog tijela) otkloni svaka legitimna sumnja građana odnosno dojam o nedostatku neovisnosti i nepristranosti, čime se u konačnici jedino i može osigurati povjerenje u pravosuđe u demokratskom društvu i sustavu vladavine prava.⁹

Nakon ove načelne analize, Sud EU-a okreće se i konkretnom doktrinarnom problemu i po prvi put ističe da 'vanjski' aspekt neovisnosti sudova, iako prvotno namijenjen zaštiti sudaca od nedopuštenih utjecaja i pritisaka koji dolaze iz redova zakonodavne i izvršne vlasti, istovremeno štiti suce i od neprimjerenih utjecaja koji dolaze iz njihovih vlastitih redova, odnosno unutar samih sudova.¹⁰ Time je Sud EU-a u potpunosti uskladio svoju praksu s praksom strasburškog suda, koji je prethodno već ustanovio slične modalitete zaštite sudačke autonomije od internih pritisaka sudske administracije.¹¹

Nakon što je potvrdio da neovisnost sudova obuhvaća i spomenutu horizontalnu, unutarnju dimenziju, Sud EU-a nastavlja s pojašnjavanjem sljedećeg zahtjeva koji, osim jamstava neovisnosti i nepristranosti sudaca, proizlazi iz članka 19. stavka 1. UEU-a. Riječ je o postojanju 'zakonom prethodno ustanovljenog' suda. Ovo načelo u pravu EU-a ne obuhvaća samo pravnu osnovu postojanja nekog suda ili sastav sudskog vijeća koje odlučuje o pojedinačnom predmetu. Ono podrazumijeva i da je sudsko vijeće nadležno za predmet jedino ovlašteno samostalno donijeti odluku kojom se zaključuje postupak i rješava konkretni spor, čime se još jednom jasno naglašava autonomnost sudačke funkcije. Cilj je zahtjeva 'zakonom prethodno ustanovljenog' suda izbjeći preširoku razinu diskrecije u organizaciji pravosuđa, kako izvršne vlasti, tako i samog pravosuđa.¹² O ovome će zahtjevu propisanošću zakonom (koji zasigurno upada u oči svakom informiranom čitatelju), zbog točnih implikacija dodatno biti riječ i u kasnijoj analizi.

U trećem dijelu argumentacije, Sud EU-a navodi kako se u sklopu zahtjeva 'zakonom prethodno ustanovljenog' suda nalazi i srž sudačke uloge, a koja se svodi na ovlast odlučivanja o pitanjima u njihovoj nadležnosti na temelju primjenjivih pravnih pravila i u sklopu organiziranog sudskog postupka. Upravo je u ovome ključ čitave presude *Hann-Invest*, i svojevrsni vrh piramide argumentacije Suda EU-a. U obavljanju sudačke uloge, i donošenju sudske odluke u sporu, strankama se moraju osigurati sva postupovna jamstva. Ta jamstva uključuju načelo kontradiktornosti, kao sastavni dio prava stranaka u postupku na pošteno suđenje i učinkovitu sudsku zaštitu, koja su sadržana u članku 47. Povelje. Konkretno rečeno, stranke u svakom segmentu odlučiva-

vanja o predmetu moraju imati priliku kontradiktorno raspravljati, tj. čuti i osporavati sve navode o činjeničnim i pravnim elementima njihova spora koji mogu biti odlučujući za ishod postupka. Jednako tako, pravila o sastavu sudskog vijeća koje odlučuje o njihovu sporu moraju biti transparentna i una-prijed poznata strankama, što isključuje mogućnost zadiranja u postupak odlučivanja 'izvana' od strane sudaca ili službenika koji nisu članovi sudskog vijeća nadležnog za predmet te s kojima stranke nisu imale priliku raspravljati o ključnim činjeničnim i pravnim pitanjima.¹³

Zanimljivo je da se Sud EU-a nije zaustavio na ovim načelnim razmatranjima. Za razliku od nekih drugih primjera komunikacije s nacionalnim sudovima, Visokom trgovačkom sudu nije ostavljena široka diskrecija da procjeni učinke prava EU-a na nacionalne okolnosti s kojima je bio suočen te samostalno ocijeni usklađenost hrvatskog prava s prethodno protumačenim pravom EU-a. Sud EU-a je vrlo detaljno prikazao svoje viđenje ključnih problema organizacije hrvatskog modela usuglašavanja sudske prakse, pozivajući se na kooperativnu narav prethodnog postupka koja od njega zahtijeva davanje 'korisnog' odgovora nacionalnom sudu. Kao što se ispostavilo, zaključak do kojeg je došao Sud EU-a u primjeni gore navedenih kriterija na hrvatski sustav dijametralno je suprotan onome što je u svojem mišljenju iznio nezavisni odvjetnik Pikamäe.¹⁴

Prvi se dio sudske analize nacionalnog mehanizma odnosi na ovlasti suca evidencije, a drugi na obvezatna stajališta sjednica odjela.

Prvo, s obzirom na njegovu ovlast sprječavanja okončanja sudskog postupka i onemogućavanja dostave odluke strankama, Sud EU-a proglasio je intervenciju suca evidentičara suprotnom zahtjevima sudske neovisnosti i učinkovite pravne zaštite u pravu EU-a. U dolasku do takvog zaključka, Sud EU-a upustio se u intenzivno razmatranje relevantnih

Vanjski aspekt neovisnosti sudova, iako prvotno namijenjen zaštiti sudaca od nedopuštenih utjecaja i pritisaka koji dolaze iz redova zakonodavne i izvršne vlasti, istovremeno štiti suce i od neprimjerenih utjecaja koji dolaze iz njihovih vlastitih redova, odnosno unutar samih sudova

i ne sudjeluje u postupku koji prethodi donošenju te odluke. Druga se odnosi na nepostojanje jasnih i objektivnih kriterija u nacionalnom pravu kojima bi se ograničila ovlast suca evidentičara.¹⁵ U stvarnosti je njegova diskrecija neograničena i ne traži se posebno opravdanje za njegovu intervenciju u postupak, kao što je vidljivo iz konkretnih predmeta pred sudskim vijećem Visokog trgovačkog suda u kojima mu je sudac evidencije vratio odluku jer je bio naklonjen drukčijem pravnom stajalištu ili rješenju odnosno bez da je ukazao na bilo kakvu nedosljednost s prijašnjom sudskom praksom njihovog suda.

Drugo, Sud EU-a je nespojivim sa zahtjevima sudske neovisnosti u pravu EU-a proglasio također i ovlast sjednica odjela i njihovo zadiranje u postupak donošenja odluka. Ponovno je razlog ležao u neprimjerenom utjecaju na sadržaj sudske odluke, jer se kroz obvezujuća 'pravna shvaćanja' sjednice

odredaba nacionalnog prava te je na nekoliko mjesta primijetio da takva uloga nije predviđena ni u Zakonu o sudovima, ali ni u spornom članku 177. stavku 3. Sudskog poslovnika.¹⁵ Sud EU-a prepoznao je da ona živi isključivo kroz pravosudnu praksu (što izmjenu tog obrasca ponašanja utoliko čini i lakšom). Sud EU-a istaknuo je da, iako sudac evidentičar ne može izravno utjecati na sadržaj odluke koju usvoji nadležno sudsko vijeće, njegovo zadiranje u praksu svedeno može imati odlučujući utjecaj na konačni ishod predmeta.¹⁶ I upravo je navedeni moment važan. Takav nedopušteni utjecaj se u praksi ispoljava kroz odbijanje evidentiranja donesene odluke i njezina vraćanja nadležnom sudskom vijeću na razmatranje i ponovno odlučivanje; te, u slučaju da se navedeno sudsko vijeće ne složi s njegovim primjedbama, pozivanje predsjednika odjela suda da sazove sjednicu na kojoj se usvaja 'pravno shvaćanje' koje obvezuje to sudsko vijeće. Prema mišljenju Suda EU-a, dvije stvari su posebno sporne kod takvog zadiranja suca evidentičara u postupak donošenja odluka. Jedna se odnosi na činjenicu da do toga dolazi nakon što je nadležno sudsko vijeće završilo s vijećanjem i donijelo svoju odluku, iako sudac evidentičar nije član tog vijeća

⁹ Ibid, t. 50. – 53.

¹⁰ Ibid, t. 54., prilikom čega se Sud referira na prijašnju praksu Europskog suda za ljudska prava; vidi presudu ESLJP-a od 22. prosinca 2009., *Parlov-Tkalčić protiv Hrvatske*, Zahtjev br. 24810/06, CE:ECHR:2009:1222JUD002481006, t. 86.

¹¹ Zanimljivo je napomenuti kako je strasburški sud ustanovio povrede unutarnje sudske neovisnosti isključivo kod postkomunističkih država. Vidi Joost Sillen, 'The Concept of "Internal Judicial Independence" in the Case Law of the European Court of Human Rights' (2019) 15 European Constitutional Law Review 104.

¹² *Hann-Invest*, t. 55. – 56.

¹³ Ibid, t. 57. – 89.

¹⁴ Spojeni predmeti C-554/21, C-622/21 i C-727/21 *Hann-Invest*, Mišljenje nezavisnog odvjetnika Pikamäe ECLI:EU:C:2023:816. Za našu prethodnu analizu odnosno kritiku mišljenja, vidi Nika Bačić Selanec i Davor Petrić 'Internal Judicial Independence in the EU and Ghosts from the Socialist Past: Why the Court of Justice Should Not Follow AG Pikamäe in *Hann-Invest*' (2024) 20 CYELP 1 dostupno na: <https://www.cyelp.com/index.php/cyelp/article/view/565> – posjećeno 22. kolovoza 2024.

¹⁵ *Hann-Invest*, t. 61. – 63., 66.

¹⁶ Ibid, t. 64. – 65.

¹⁷ Ibid, t. 67. – 68.

odjela nadležno sudsko vijeće može prisiliti na izmjenu svoje već donesene odluke. Pritom je Sud EU-a odbacio razlikovanje između apstraktnog 'tumačenja' prava (kao isključivu ovlast sudaca, neovisno u kojoj formaciji) i konkretne 'primjene' prava (koja se odvija u sklopu konkretnog postupka u kojem ulogu igraju i stranke), a što je bila pretpostavka na kojoj je nezavisni odvjetnik Pikamäe temeljio svoju pozitivnu ocjenu hrvatskog mehanizma.¹⁸ Sud EU-a je tek naglasio da iako one ne odlučuju o primjeni prava na konkretne činjenice, prilikom usvajanja 'pravnih shvaćanja' sjednice odjela tumače to pravo u svjetlu okolnosti konkretnih sporova koji su doveli do njihove intervencije u postupak, bez obzira na to koliko su apstraktno ta shvaćanja u konačnici formulirana.¹⁹ Nadalje, slično kao u slučaju suca evidentičara, Sud EU-a istaknuo je da sjednice odjela omogućavaju zadiranje niza sudaca koji nisu članovi nadležnog sudskog vijeća u njegov postupak odlučivanja, čime se utječe na sadržaj odluke o kojoj je to vijeće već raspravljalo i odlučivalo.²⁰ Nekoliko spornih detalja je pritom posebno naglašeno. S jedne strane, u nacionalnom pravu intervencije sjednica odjela u postupke donošenja odluka nisu dovoljno uređene objektivnim kriterijima. Iako odredbe Zakona o sudovima spominju postojeće razlike u pravnim stajalištima ili potencijalna odstupanja od ustanovljene sudske prakse, u konkretnim predmetima pred sudskim vijećem koje je uputilo zahtjev za prethodnu odluku, vidljivo je da se sjednice odjela sazivaju i kada ne postoje sumnje u neujednačenost sudske prakse, već isključivo zbog neslaganja suca evidentičara s pravnim stajalištem nadležnog sudskog vijeća. S druge strane, stranke u postupku pred nadležnim sudskim vijećem nisu upoznate s održavanjem sjednice odjela, niti imaju saznanja o sucima koji sudjeluju i odlučuju na tim sjednicama, niti o razlozima koji opravdavaju prihvaćanje konkretnog 'pravnog shvaćanja'. Stoga im je u potpunosti onemogućeno iznošenje argumenata pred sjednicom odjela i raspravljanje o mogućim tumačenjima prava, čime se krše njihova postupovna prava i načelo kontradiktornosti, kako je zaključio Sud EU-a.²¹

Na samom kraju presude, u posljednjoj točki njezina obrazloženja, Sud EU-a naveo je pojašnjenje čija važnost nadilazi okvire predmeta *Hann-Invest* i odgovora na konkretno pitanje Visokog trgovačkog suda. U toj se točki nalazi vrlo direktna poruka ne samo hrvatskom, već i ostalim pravosuđnim sustavima država članica Unije. U njoj Sud EU-a zapravo skicira obrise postupovnih mehanizama čija je svrha ujednačavanje sudske prakse i očuvanje pravne sigurnosti, a koji bi bili u skladu sa zahtjevima koji proizlaze iz članka 19. stavka 1. UEU-a.

Kao prvo, sudsko vijeće koje je prvotno imenovano nadležnim za određeni predmet uvijek može samostalno odlučiti da se taj predmet uputi proširenom vijeću tog suda na odlučivanje o spornim

pravnim pitanjima. Takvi mehanizmi upućivanja zahtjevnijih predmeta na veću formaciju već postoje u različitim državama članicama, kao i unutar samog Suda EU-a, i nisu sporni niti suspekti kada ih se promatra iz perspektive neovisnosti sudstva i učinkovite pravne zaštite.²²

Kao drugo, što je još i važnije, mehanizmi koji omogućavaju sucima koji nisu članovi nadležnog sudskog vijeća da predmet upute proširenom vijeću tog suda (primjerice, predsjedniku suda ili odjela, ili čak sucu evidencije) mogu opstati – ali isključivo pod sljedećim uvjetima: (i) da prvotno određeno sudsko vijeće još uvijek nije raspravljalo i odlučilo o predmetu spora; (ii) da nacionalno zakonodavstvo jasno navodi okolnosti u kojima je takvo upućivanje moguće; te (iii) da u postupku pred proširenim vijećem kojemu je predmet upućen jamče sva postupovna prava stranaka.²³

4. OTVORENA PITANJA

Presuda svim zainteresiranim i uključenim dionicima zasigurno otvara brojne dvojbe i pitanja kako tumačiti presudu i 'hermetički' jezik Suda EU-a te sukladno tome procijeniti moguće modalitete nacionalnih procesnih mehanizama koji su s presudom usklađeni, ili nisu usklađeni. Uz ogradu da će daljnjim analizama presude zasigurno iskočiti i neki novi, neočekivani upiti, nama su u ovom trenutku evidentna barem tri seta pitanja: o proširenim vijećima, o službi evidencije i o budućnosti sjednica odjela. Počnimo od kraja presude.

U posljednjoj, 80. točki obrazloženja presude, Sud EU-a očigledno aludira na alternativni procesni mehanizam ujednačavanje sudske prakse koji je uveden novelom parničnog postupka iz 2022., kroz odlučivanje proširenih vijeća (u oglednom postupku, ali i kroz postupak revizije), a koje ne smatra problematičnima u kontekstu članka 19. UEU-a. Uređenje proširenih vijeća na prvi pogled zadovoljava sva tri relevantna kriterija iz točke 80. presude – upućivanje predmeta na proširena vijeća događa se prije odluke prvotno određenog vijeća, okolnosti upućivanja predviđene su zakonom,²⁴ a dotične stranke sudjeluju u postupku pred proširenim vijećem uz punu garanciju procesnih prava.²⁵ Prema

tumačenju zahtjeva iz *Hann-Investa*, postojeći mehanizam proširenog vijeća čvrsto stoji. Problemi se, međutim, otvaraju na drugim frontovima. Primjerice, budući da je u trenutačnom zakonodavnom uređenju prošireno vijeće uvedeno samo za građanski odjel Vrhovnog suda, treba li isto zakonodavnim izmjenama uvoditi i za kazneni odjel, ili na drugostupanjske sudove? Treba li procesne pretpostavke zakonom urediti i detaljnije? To su pitanja o kojima Sud EU-a ne daje nikakve smjernice, i na njih će puno kompetentnije od nas odgovoriti kolege iz procesnog prava i unutar sastava pravosuđa.²⁶ Još jedno moguće pitanje koje proizlazi iz presude odnosi se na sastav proširenog vijeća, i kako ga točno propisati. Drugim riječima, zahtijeva li odluka *Hann-Invest* kriterijem 'zakonom prethodno ustanovljenog' suda uistinu da sastav vijeća (uz propisani broj sudaca, njih 13) bude propisan 'zakonom', a ne kao što je trenutačno slučaj, Poslovníkom Vrhovnog suda RH? Treba li najavljenim izmjenama Zakona o parničnom postupku propisati i konkretno uređenje sastava proširenog vijeća? Odgovor zasigurno nije jednoznačni 'da', kao što mnogi presumiraju. Odluka *Hann-Invest* u najmanju ruku ne zahtijeva da se sastav precizira zakonskim aktom, nego o tom pitanju šuti. Ne brani, ali ne zahtijeva. Kada pojašnjava pojam 'zakonom prethodno ustanovljenog' suda, Sud EU-a u točki 56. *Hann-Investa* kaže kako je cilj tog koncepta 'izbjegavanje da se organizacija pravosudnog sustava prepusti diskreciji izvršne vlasti i osiguravanje da se to područje uredi zakonom. Usto, u zemljama kodificiranog prava, organizacija pravosudnog sustava ne može se prepustiti ni diskreciji pravosudnih tijela, što ne isključuje, međutim, to da im se prizna određena ovlast za tumačenje mjerodavnog nacionalnog zakonodavstva'. Navedeni se paragraf, na prvu, uistinu može tumačiti tako da se sastav proširenog vijeća mora propisati ne internim sudskim aktom, već aktom zakonodavca, što znači da i to pitanje nužno mora u najavljavani proces zakonodavnih izmjena i dopuna. No, drugo je moguće tumačenje višeslojnice od formalistične pretpostavke da *Hann-Invest* zahtijeva intervenciju zakonodavca u ovom pitanju.

Naime, pojmovi koji se koriste u pravu EU-a i presudama luksemburškog Suda nisu nužno istoznačni istovjetnim terminima koji se koriste u nacionalnom pravu, što se često, ali pogrešno pretpostavlja. Isti pojmovi također mogu imati drukčije značenje u različitim prijevodima presude, zbog čega je u tumačenju europskih pojmova uvijek nužno usporediti više jezičnih verzija. U konkretnom slučaju, isti se koncept na hrvatskom jeziku naziva zakonom uspostavljeni sud, ali se na engleskom jeziku za isti pojam koriste riječi (*established by*) law (naspram

da se *strankama* (kao dotičnim osobama) omogući *pred* proširenim vijećem *sudjelovanje* u postupku (a ne odlučivanje). Jednostavnije rečeno, posljednji uvjet zahtijeva jedino da se u alternativnom mehanizmu ujednačavanja sudske prakse kroz proširena vijeća, uz prva dva kriterija (da prvotno vijeće još nije donijelo odluku te da su okolnosti upućivanja unaprijed propisane zakonom) strankama omoguće sva postupovna jamstva. O tome tko će sjediti u proširenom vijeću, presuda ne govori ništa.

²⁶ Vidi *Uzelac* (bilješka 5.)

¹⁸ *Hann-Invest*, Mišljenje nezavisnog odvjetnika, t. 68. – 69. i 76. – 78.

¹⁹ *Hann-Invest*, t. 73.

²⁰ *Ibid.*, t. 75. – 76.

²¹ *Ibid.*, t. 77. – 78.

²² Vidi poglavlje 7. Poslovnika Suda EU-a, dostupno na: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2016-08/tra-doc-en-div-c-0000-2016-201606984-05_00.pdf - posjećeno 22. kolovoza 2024.

²³ *Hann-Invest*, t. 80.

²⁴ U postupku revizije, riječ je o samostalnoj procjeni vijeća, u okolnostima odstupanja od ustaljene prakse ili prethodne odluke proširenog vijeća, ili kada praksa u vezi sa spornim pravnim pitanjem nije jedinstvena. Vidi članak 390. Zakona o parničnom postupku (Nar. nov., br. 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11 - pročišćeni tekst, 25/13 i 89/14 - Odluka Ustavnog suda RH, 70/19, 80/22, 114/22, 155/23). Ogledni je postupak propisan i puno detaljnije.

²⁵ Suprotno nekim tumačenjima, točka 80. presude u posljednjem stavku (pod navodom da se 'upućivanjem dotične osobe ne lišava mogućnosti sudjelovanja u postupku pred tim proširenim sudskim vijećem') ne postavlja uvjet da *vijeće koje želi odstupiti* od postojeće prakse mora sudjelovati u sastavu proširenog vijeća kojem je predmet upućen. Navedeni stavak zahtijeva

legislation), na francuskom la loi (naspram la législation), ili na njemačkom Gesetz (naspram Rechtsvorschriften). Ova višejezična usporedba upozorava, kao minimalno razumijevanje ovog zahtjeva, da sastav sudskog vijeća mora biti unaprijed propisan pravnim aktom, donesenim u propisanoj proceduri, a što ne podrazumijeva nužno u svim jezičnim verzijama zakonodavni akt. To potvrđuje i točka 59. presude, koja kao poantu zahtjeva neovisnosti 'zakonom prethodno ustanovljenog' suda navodi isključivanje svakog neopravdanog zadiranja u postupak svih koji nisu članovi nadležnog sudskog vijeća i pred kojima stranke nisu mogle kontradiktorno raspravljati, a što se pak postiže postojanjem 'transparentnih pravila koja su poznata pojedincima o sastavu sudskih vijeća', ne precizirajući pritom moraju li takva pravila imati zakonsku ili podzakonsku narav. U tom smislu, i poslovnik suda može zadovoljiti potrebne kriterije. Primjerice, čak je i kod Suda EU-a konkretan sastav pojedinih vijeća od tri, pet ili petnaest sudaca uređen sudskim poslovnikom.²⁷ Valja podsjetiti kako i sam ESLJP za tumačenje pojma 'zakonom prethodno ustanovljenog suda' ne zahtijeva nužno zakonodavno uređenje. Pojam law se u strasburškoj praksi poima široko, obuhvaćajući i zakone, ali i ostale izvore prava i podzakonske akte, uključujući i interne sudske akte, ako je pravni akt u pitanju dostupan javnosti i donesen po unaprijed predviđenom postupku, a pravno je pravilo dovoljno jasno i precizno određeno, zadovoljavajući zahtjeve pravne sigurnosti odnosno transparentnosti, dostupnosti i predvidljivosti.²⁸ Zasigurno se uređenje

U svrhu ujednačavanja sudske prakse i osiguravanja pravne sigurnosti i drugi suci izvan vijeća koje je inicijalno određeno kao nadležno (npr. predsjednik suda odnosno odjela i/ili sudac evidencije), mogu zadržati ovlast upućivanja predmeta na prošireno vijeće, primjerice ako se naknadno pokaže kako su pravne dvojbe koje iz predmeta proizlaze značajnije od inicijalnih procjena, dakako poštujući uvjete o zakonskoj uređenosti okolnosti i postupovnoj ograničenosti samog upućivanja na veću formaciju, koja se u svakom slučaju mora dogoditi prije nego što prethodno određeno sudsko vijeće provede postupak i donese odluku

koje zadovoljava navedene zahtjeve može propisati i pravilnikom samog suda, no u nedostatku jasnih uputa u samoj presudi *Hann-Invest*, ovo pitanje ostaje unutar diskrecijske ocjene i samostalne procjene hrvatskog pravosuđa odnosno zakonodavstva.

Drugi se set otvorenih pitanja odnosi na novo uređenje ovlasti sudaca evidentičara. *Hann-Invest* nikako ne predstavlja kraj postojanja službi evidencije ili sudaca evidentičara u hrvatskom pravosuđu. Dosadašnje djelovanje službi evidencije bit će potrebno izmijeniti, ali čitavu službu nikako nije potrebno ukidati, već unaprijediti i usuglasiti sa zahtjevima osiguravanja neovisnosti sudskih vijeća.

Pritom je upitno u kojoj su mjeri nužne izmjene Sudskog poslovnika, treba li članak 177. stavak 3. u potpunosti izbrisati ili jednostavno ovlasti evidencije ograničiti i precizirati. Naime, na nekoliko mjesta unutar presude, Sud EU-a posebno naglašava kako se članku 19. UFEU-a ne protivi nacionalno zakonodavstvo, nego praksa na temelju koje se sudska odluka nadležnog vijeća smatra konačnom i može se otpremiti strankama samo ako je njezin sadržaj odobrio sudac evidentičar. Sudski poslovnik, prema shvaćanju Suda EU-a, široke ovlasti evidentičara kakvi egzistiraju u praksi i ne propisuje, kao ni Zakon o sudovima. Sud EU-a polazi od toga da ovlast evidentiranja odluke ili njezine otpreme strankama, o kojima govori Poslovnik, nužno ne podrazumijeva ovlast kontrole ili odobravanja sadržaja odluke sudskih vijeća, a ta je ovlast evidentičara stvorena i ustaljena kroz dugotrajnu institucionalnu praksu hrvatskih sudova. I uistinu, tom se ovlašću pokušalo nadomjestiti modalitete funkcioniranja prethodnog socijalističkog režima ujednačavanja prakse putem sjednica odjela koji je ini-

cijalno ukinut (pa djelomično ponovno vraćen kroz obvezujuću narav pravnih shvaćanja) ranih 2000-ih.²⁹ Kao što u svojoj analizi navodi i profesor Uzelac, intenziviranim ovlastima evidencije posebice se nadomještavaju ovlasti predsjedništva sudova koje se, kako bi upotpunile obvezatnost pravnih stajališta sjednica odjela, neuspješno pokušalo uvesti prijed-

logom izmjena i dopuna Zakona o sudovima iz 2013. Te je godine Vlada predložila amandman o uvođenju konkretnih zakonskih ovlasti predsjednika suda odnosno odjela da zaustave otpremu sudskih odluka radi zakazivanja sjednica za ujednačavanje pravnih shvaćanja različitih sudskih vijeća, ali je amandman formalno povučen nakon kritika Europske komisije da se takvim ovlastima predsjedništva suviše zadiru u sudsku neovisnost (iako je istovremeno opstala problematična odredba o obvezujućoj naravi stajališta sjednica odjela, a koja je tek *Hann-Investom* dovedena u pitanje). Zaustavljene ovlasti predsjedništva sudova iz propale reforme 2013. zapravo su nastavile egzistirati kroz proširenje ovlasti i mutaciju svrhe sudske evidencije, kojima kontrola sadržaja odluka nikada nije ni bila temeljna uloga.³⁰ U tome smislu, djelovanje službi za praćenje sudske prakse i evidentiranje trebalo bi, poslije *Hann-Investa*, vratiti na originalne postavke.

Prethodno preširoke ovlasti trebat će ograničiti, precizirati i usmjeriti k stručnoj podršci sudskim vijećima, što jest i njihova inherentna svrha kao službi unutar sudova čija je uloga praćenje sudske prakse (za razliku od kontrole sadržaja njihovih sudskih odluka). Također, termin njihova djelovanja morat će se odvijati ne nakon, već prije donošenja odluke nadležnog vijeća, dakako uz ukidanje ovlasti zadržavanja otpreme presude jednom kada je odluka donesena. Pragmatično bi rješenje uistinu bilo iskoristiti moment *Hann-Investa* za promišljanje kako ovom značajnom segmentu pravosuđa povećati uvijek potrebne ljudske i financijske resurse i službe evidencije modernizirati, promišljajući o primjerima najboljih institucionalnih uređenja istraživanja sudske prakse iz komparativnih iskustava ostalih nacionalnih i supranacionalnih sudova. Pritom je zanimljivo napomenuti kako *Hann-Invest* čak i ne zatvara vrata osmišljavanju ovlasti sudaca evidencije koji zadržavaju neke nacionalne specifičnosti.

U posljednjoj, 80. točki obrazloženja, presuda izričito dopušta da u svrhu ujednačavanja sudske prakse i osiguravanja pravne sigurnosti i drugi suci izvan vijeća koje je inicijalno određeno kao nadležno, mogu zadržati ovlast upućivanja predmeta na prošireno vijeće, primjerice ako se naknadno pokaže kako su pravne dvojbe koje iz predmeta proizlaze značajnije od inicijalnih procjena. Tu ovlast upućivanja predmeta stoga mogu imati i predsjednik suda odnosno odjela i/ili sudac evidencije, dakako poštujući tri gore navedena uvjeta o zakonskoj uređenosti okolnosti i postupovnoj ograničenosti samog upućivanja na veću formaciju, koja se u svakom slučaju mora dogoditi prije nego što je prethodno određeno sudsko vijeće provelo postupak i donijelo odluku.

Otvorena pitanja postoje i o budućnosti sjednica odjela odnosno sudova. Iz *Hann-Investa* nesporo proizlazi da će hrvatski zakonodavac članak 40. stavak 2. Zakona o sudovima o obvezujućoj

²⁷ Vidi poglavlje 7. Poslovnika Suda EU-a, dostupno na: https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2016-08/tra-doc-en-div-c-0000-2016-201606984-05_00.pdf - posjećeno 22. kolovoza 2024.

²⁸ Vidi Marc de Werd, 'Uninvited oversight: judges watching judges – the ECJ *Hann-Invest* case' (Amsterdam Centre on the Legal Professions and Access to Justice Blog, 16. srpnja 2024.) [https://aclpa.uva.nl/en/content/news/2024/07/blog-marc-de-](https://aclpa.uva.nl/en/content/news/2024/07/blog-marc-de-werd.html?origin=iR%2FZNOHmRye9b1db42mh1Q)

<werd.html?origin=iR%2FZNOHmRye9b1db42mh1Q> - posjećeno 22. kolovoza 2024.

²⁹ Vidi Bačić Selanec i Petrić (bilješka 14.) str. 5.

³⁰ Vidi Uzelac (bilješka 5.). Utoliko se ne može tvrditi da je u pristupnim pregovorima Europska komisija čitavom dugotrajnom hrvatskom mehanizmu ujednačavanja prakse dala zeleno svjetlo, jer je upravo istovjetnu ovlast predsjednika suda odnosno odjela (koja je kasnije nastavila živjeti kroz djelovanje službi evidencije) Komisija kritizirala kao nespojivu sa zahtjevima vladavine prava.

naravi pravnih shvaćanja sjednica odjela morati staviti izvan snage. Nesporo je i da se na sjednicama odjela može i dalje raspravljati i voditi interni dijalog o pravnim pitanjima koja se smatraju spornima. No, pitanje je što je s ostatkom članka 40. istog Zakona, mogu li sjednice odjela i dalje izdavati pravna stajališta, makar neobvezujuće ili savjetodavne naravi, i u kojoj mjeri i takva stajališta mogu također postati sredstvom nedopuštenog neizravnog utjecaja na samostalne procjene sudskih vijeća koje bi u konačnici prekomjerno ograničavalo njihovu neovisnost, ponovno kršeći kriterije iz *Hann-Investa*.³¹

Egzaktniji odgovori na ova pitanja uskoro bi mogli doći iz Strasbourga. Trenutačno je pred ESLJP-om u postupku predmet *Kuijt protiv Nizozemske*.³² U tom se predmetu osporava praksa nizozemskog Vrhovnog suda (Hoge Raad), koja je uređena internim i javno dostupnim aktima tog suda. Prema tim aktima, u raspravu o ishodu postupka mogu se uključiti i suci (tzv. 'reservisten') koji nisu članovi sudskog vijeća kojem je predmet inicijalno dodijeljen.³³ Međutim, u donošenju konačne odluke po završetku rasprave sudjeluju samo suci nadležnog sudskog vijeća, što znači da su 'reservisten' suci isključeni iz te faze odlučivanja. Pred ESLJP-om se ova praksa osporava u odnosu na jamstva iz članka 6. Konvencije. Podnositeljica zahtjeva tvrdi da u ovakvom postupku ne odlučuje 'zakonom prethodno ustanovljen' sud, smatrajući da se uključivanjem 'reservisten' sudaca premašuje zakonom određen broj članova sudskog vijeća, te da se dovode u pitanje sudska neovisnost i nepristranost i sudaca članova nadležnog vijeća i 'reservisten' sudaca. Dakle, riječ je o pitanjima koja su slična onima o kojima je odlučivao Suda EU-a u *Hann-Investu*, kao i onima koji su nakon presude ostala otvorena i u hrvatskom kontekstu. Uzimajući u obzir da je svrha ove prakse nizozemskog Vrhovnog suda osiguravanje ujednačenosti njegovih odluka, neosporno je da stavovi 'reservisten' sudaca imaju utjecaj na odlučivanje njihovih kolega članova nadležnog sudskog vijeća. Ključno je pitanje, o

Za osiguravanje ujednačene sudske prakse bit će u budućnosti potrebno ojačati postupovne, a ne izvanpostupovne mehanizme, koji ne osiguravaju jedinstvenost primjene prava po cijenu sudske neovisnosti kao ključnoj vrijednosti pravnog poretka EU-a za osiguravanje vladavine prava

primjene prava po cijenu sudske neovisnosti kao ključnoj vrijednosti pravnog poretka EU-a za osiguravanje vladavine prava.

5. ZAKLJUČAK

U široj perspektivi, odluka Suda EU-a u predmetu *Hann-Invest* doista će otvoriti raspravu na razini Unije o prikladnim načinima osiguravanja dosljednosti i kvalitete sudskih odluka.³⁴ Pritom 'suci koji se pozivaju na svoju neovisnost kao izgovor da bi izbjegli stručni dijalog s kolegama' – ne samo unutar svojih sudova i države, već i na razini Unije – 'o kva-

kojem će odlučivati ESLJP, je li takav utjecaj neprimjeren. Odgovor na ovo pitanje mogao bi pružiti mnoge odgovore i za budućnost savjetodavne naravi stajališta sjednica odjela.

Istom je logikom sudbina upitna i za ostale modele izvanpostupovnog ujednačavanja sudske prakse koji postoje u hrvatskom pravosudnom sustavu, primjerice preko zaključaka zajedničkih sastanaka Vrhovnog suda i predsjednika sudskih odjela županijskih sudova o ujednačavanju prakse drugostupanskih sudova u spornim pravnim pitanjima; ili pak mogućeg korištenja opće sjednice i proširene opće sjednice Vrhovnog suda u slične svrhe.³⁴ Kao što upozorava i profesor Uzelac, problem zasigurno nije u održavanju mehanizama internog dijaloga sudaca o otvorenim pitanjima primjene prava i razmjeni stručnih mišljenja koja se temelje na promišljanju pravnih tumačenja i snazi argumenata, već upravo suprotno. Problem nastaje kada takvi oblici dijaloga i suradnje postanu indirektan mehanizam kontrole i sredstvo prekomjernog utjecaja, nedopuštenog institucionalnog pritiska i ograničavanja individualne sudačke autonomije, koju je, u osnovi, i sam Sud EU-a u presudi *Hann-Invest* težio zaštititi. Jedno je sigurno. Za osiguravanje ujednačene sudske prakse bit će u budućnosti potrebno ojačati postupovne, a ne izvanpostupovne mehanizme, koji ne osiguravaju jedinstvenost

liteti i dosljednosti sudskih odluka' imaju sve manje prostora za manevar.³⁶ Nadamo se da će takav dijalog u Hrvatskoj biti iskren, konstruktivan i otvoren te da će uključivati sve dionike pravosudnog sustava, od sudova i ministarstva pravosuđa, do odvjetništva i akademske zajednice. O takvom dijalogu u konačnici i ovisi ne samo uspješnost implementacije odluke *Hann-Invest* u organizaciju hrvatskog pravosudnog sustava, već i sveukupna kvaliteta sudovanja i izvršavanja pravde te povjerenje hrvatske javnosti u pravosuđe.

Alternativa pokušaju unaprijeđenja sustava doista ne postoji. Ustaljeni i dugotrajni obrasci ujednačavanja odluka hrvatskih sudova morat će se prilagoditi novim zahtjevima članstva u europskom klubu, u kojem se visok stupanj neovisnosti sudstva ne mjeri samo u vanjskom smislu, u obliku odmaka pravosuđa od političkih grana vlasti, već zahtijeva i internu dimenziju, odnosno strogo poštovanje individualne autonomije pojedinih sudaca u primjeni i tumačenju prava kroz unaprijed propisane procesne mehanizme. Ti mehanizmi naglašavaju kontradiktornost naravi suđenja te podrazumijevaju uključnost stranaka u sve stadije postupka i visok stupanj involviranosti samih sudaca, kako u fazi postupka, tako i kroz responzivnost na pravne (a ne samo činjenične) argumente stranaka u obrazloženjima sudskih odluka. U kontekstu funkcioniranja pravnog sustava EU-a, upravo se zaštita sudačkog autoriteta i individualne autonomije ovoga tipa smatra preduvjetom pružanja učinkovite pravne zaštite i uspješnog ispunjavanja europskog mandata nacionalnih sudaca. No, situaciju u hrvatskom kontekstu čini kompliciranijom nego što se na prvi pogled čini, što presuda ne zahtijeva samo kozmetičke izmjene, ili izmjene zakonodavstva na koje smo tako često, pa i prečesto navikli. Presuda zahtijeva i promjenu pristupa ulozi sudstva i njihovoj uključenosti u tumačenje i primjenu prava, u stvaranje i ustaljivanje sudskih doktrina. Povećana autonomija sudaca dolazi i s povećanom odgovornošću za kvalitetu sadržaja i argumentiranost pravnih stajališta. To, pak, zahtijeva dubinske promjene u pravnoj kulturi svih aktera unutar pravosudnog i šireg pravnog sustava, koji se u Hrvatskoj i dalje pretjerano oslanja na nedostižne ideale pravnog (hiper)pozitivizma. Praksa se prečesto svodi, u svjetlu mnogih kritika, na puki pravni formalizam i više teži autoritarnim obrascima mehaničke primjene (i promjene) prava i birokratizaciji profesije, negoli promišljanju o učinkovitosti, o procesnim osiguračima te konstruktivnom oblikovanju i tumačenju prava svojstvenim liberalno-demokratskim porecima. Nadamo se da će promjene potaknute presudom *Hann-Invest* usmjeriti čitav hrvatski pravni sustav, kako pravosudni, tako i obrazovni, upravo u tom smjeru.

³¹ Vidi i Uzelac (bilješka 5.).

³² Zahtjev br. 19365/19 podnesen 4. travnja 2019.

³³ Za raspravu o ovoj praksi i predmetu *Kuijt*, vidi de Werd (bilješka 28.).

³⁴ Zakon o sudovima, članci 27. i 46. – 48. Vidi i Uzelac (bilješka 5.), str. 14 te Vrhovni sud Republike Hrvatske, 'Pravna shvaćanja i zaključci' dostupno na <https://www.vsrh.hr/pravna-shvacanja-i-zakljucci.aspx> – posjećeno 22. kolovoza 2024.

³⁵ Vidi de Werd (bilješka 28.).

³⁶ Ibid. Za našu prijašnju kritiku zatvorenosti hrvatskog sudstva i (zlo)uporabe koncepta neovisnosti sudova koja je rezultirala nemogućnošću odgovarajućeg demokratskog nadzora nad njegovim funkcioniranjem, vidi Nika Bačić Selanec, Iris Goldner Lang i Davor Petrić, 'Rule of Law in the EU and the State of Croatian Judiciary' u Jakša Puljiz i Hrvoje Butković (ur.), *Crisis Era European Integration: Economic, Political and Social Lessons from Croatia* (Routledge 2024.) 77.